

Kunst en onderzoek

Redactioneel Boekman 91

Anita Twaalfhoven

De relatie tussen kunstbeleid en onderzoek lijkt een haat-liefdeverhouding. Bestuurders en beleidsmakers omarmen resultaten die in het eigen straatje passen maar laten ongewenste rapporten het liefst verdwijnen in de bureaulade. Die conclusie dringt zich op in deze *Boekman*. Relevante feiten, cijfers, conclusies en aanbevelingen van onderzoekers dringen mede daardoor maar mondjesmaat door tot de praktijk. Met als schrijnend voorbeeld tal van onderzoeksrapporten die in de afgelopen periode tevergeefs de gestaag groeiende kloof tussen de gesubsidieerde podiumkunsten en het publiek over het voetlicht hebben gebracht.

‘Helaas hebben beleidsmakers en -uitvoerders niet altijd gebruikgemaakt van onderzoeksuitkomsten, ook niet als die een grote maatschappelijke waarde hebben’, schrijft Letty Ranshuysen. ‘De ervaring leert dat persoonlijke visies van beleidsmakers en anderen die de toon aangeven, zelfs de meest overtuigende en op harde cijfers gebaseerde onderzoeksuitkomsten kunnen overschaduwen.’

Betrokken partijen hebben vaak belang bij specifieke onderzoeksresultaten. Thijs Adams ziet een opportunistische houding bij politici, die ‘hun brood verdienen met toekomstmuziek’. Wat zij ons daarbij voorschotelen, is in belangrijke mate feitenresistent, stelt ook hij. ‘Een ervaren politicus vindt altijd wel andere feiten, andere cijfers of een andere uitleg die zijn politieke verrichtingen in een ander, veel gunstiger licht stellen. Zeker in een sector met zulke grote beleidsmarges als cultuur.’

Een vergelijkbaar beeld schetst Hans Onno van den Berg, die als voormalig directeur van de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD) uit eigen ervaring spreekt. ‘Je wordt als organisatie of branchevereniging ook regelmatig gevraagd mee te werken aan onderzoek van derden. Steeds weer was het de vraag of het geplande onderzoek voldoende in het belang van de vereniging was en of er voldoende invloed op de opzet en uitkomsten uitgeoefend kon worden.’ Hij eindigt zijn artikel in dit verband met negen tips, waaronder: ‘bemoei je vooral met conclusies, aanbevelingen en samenvatting’.

Marianne Versteegh en Jet de Ranitz van belangenvereniging Kunsten '92 schrijven dat bezuinigingsmaatregelen in het verleden wel degelijk onder invloed van onderzoek zijn teruggedraaid. Maar het recente onderzoek *Kassa of kaalslag*, waarin Gerard Marlet aantoonde dat de rigoureuze bezuinigingen op cultuur de overheid meer kosten dan ze opleveren, vindt geen gehoor bij de rijksoverheid. ‘Al met al lijkt het erop dat de keuzes die de overheid maakt meer uit ideologie en

bezuinigingsdrift geboren zijn, dan uit een cijfermatige onderbouwing en een grondige afweging van voor- en nadelen.’

Toch pleit demissionair staatssecretaris Halbe Zijlstra in deze *Boekman* met nadruk voor een overzichtelijke statistiek. Hij is van mening dat culturele instellingen en hun brancheverenigingen daarvoor in beginsel zelf verantwoordelijk zijn. ‘Het goede nieuws is dat er in vrijwel alle branches statistische gegevens beschikbaar zijn. Maar die informatie sluit niet altijd goed op elkaar aan, de kwaliteit kan soms beter en biedt soms niet het inzicht dat gewenst is’, schrijft hij in *Boekman*.

Daarin kan de *Cultuurindex Nederland* voorzien, een initiatief van de Boekmanstichting in samenwerking met het SCP. Cas Smithuisen, directeur van de Boekmanstichting, benadrukt die rol: ‘Om weloverwogen van gedachten te kunnen wisselen over de staat van cultuur in Nederland is overzicht nodig: zicht op de langere termijn en zicht over een breed gebied.’ De *Cultuurindex Nederland*, waarin een groot aantal relevante data en cijfers bijeen wordt gebracht, helpt om dat doel te bereiken. Nu het Prins Bernhard Cultuurfonds een substantiële subsidie voor dit project heeft toegekend, is de realisatie hiervan dichtbij gekomen.

Daarnaast lijkt het de cultuursector te ontbreken aan meer onafhankelijk onderzoek door wetenschappers. Maar de afstand tussen wetenschappelijk onderzoek en de kunstinstellingen is zó enorm, dat beide groepen elkaar niet eens kennen. Laat staan dat ze zich in elkaars positie kunnen verplaatsen, stelt Berend Jan Langenberg.

In de epiloog verklaren Ton Bevers en Nico Wilterdink de kloof tussen universitair onderzoek en het cultuurbeleid. ‘Omdat de onderzoeksvragen aan de universiteiten meer zijn afgestemd op de internationale dan op de nationale agenda, doen universitair onderzoekers ook minder mee aan het binnenlandse cultuurdebat.’ Zij concluderen: ‘Zowel het wetenschappelijk onderzoek als het versnip-

perde beleidsonderzoek functioneren steeds meer in beperkte kring. Dat verzwakt hun bijdrage aan de verbetering van de discussie over kunst en cultuur in de samenleving.’

Met het oog op de toekomst is het beleid van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) van belang. Deze organisatie financiert onderzoeksprogramma’s en tal van toponderzoekers aan universiteiten. Elske Gerritsen benadrukt de aandacht voor kennisbenutting: ‘Dit betekent dat aan onderzoekers die een subsidieaanvraag bij NWO indienen, wordt gevraagd om niet alleen in te gaan op de wetenschappelijke relevantie van hun onderzoek, maar ook aandacht te besteden aan de maatschappelijke relevantie.’

Ook de *Boekman Dissertatieprijs voor kunst- en cultuurbeleid*, die in samenwerking met NWO Geesteswetenschappen eenmaal in de drie jaar wordt uitgereikt, wil hieraan bijdragen. In het dossier is een overzicht van de recente deelnemers te vinden en op 6 juni vond voor de tweede maal de uitreiking plaats.

Dit nummer opent met een interview met topwetenschapper Robbert Dijkgraaf, die een pleidooi houdt voor vrijheid van onderzoek. ‘Gebaande paden leiden meestal niet tot onverwachte ontdekkingen’, zegt hij. ‘Nieuwe inzichten ontstaan eerder wanneer je in het diepe springt en probeert om terug naar de kant te zwemmen. Niet als je keurig volgens de regels met een reisgids in de hand stap voor stap de route uitstippelt.’ Je kunt voorspellen dat onderzoekers tot nieuwe inzichten komen, maar je weet niet van tevoren waar, wanneer en door wie dit gebeurt.

Deze zomer verschijnt op www.boekman.nl het tweede nummer van het *e-journal CPU (Cultural Policy Update)* over hetzelfde onderwerp als deze *Boekman* in internationaal perspectief.